

Sezonski raspored krštenja i začeca (1606. – 1616.), Najčešća ženska imena i Najčešća muška imena).

Druga je cjelina „Transliteracija (transkripcijska obrada) / Prečrkovanje (transkripcijska obdelava) / Traslitterazione (eleborazione di trascrizione)“ (53–206). Posljednji upis u toj matici obavljen je 12. travnja 1617., a sljedeća je stranica potrgana.

Posljednja cjelina donosi „Kazalo osobnih imena / Kazalo osebnih imen / Indice dei nomi di persone“ (207–332) te „Kazalo mjesta / Kazalo krajev / Indice dei luoghi“ (333–338). Na kraju knjige nalaze se sažeci na hrvatskom, slovenskom i talijanskom jeziku (339–341).

Matična knjiga krštenih župe Dolina s početka 17. stoljeća važna je potvrda širenja glagoljaštva do najsjevernijih dijelova istarskoga poluotoka u samom zaleđu Trsta. Kroz nju su vidljive povijesne migracije stanovništva i jezično-kulturni kolorit na tom graničnom području. Ova je studija obogatila seriju Glagoljskih rukopisa još jednim dragocjenim sveskom te analizirala demografsko-povijesne aspekte župe i zavirila u svakodnevni život tadašnjih Dolinčana.

Monika Zuprić

Elena Uljančić, *U modi. Kultura odijevanja porečkih plemenitih građana (1650. – 1720.)*, Zagreb: Srednja Europa / Zavičajni muzej Poreštine – Museo del territorio parentino, 2019., 280 str.

Povijest i kultura odijevanja dio je povijesti svakodnevice koji izaziva zanimanje velikoga broja istraživača, no njegovo je istraživanje, s obzirom na nedostatak izvora i materijalnih ostataka odjevnih i dekorativnih predmeta, prilično otežano. Na hrvatskom, a time i istarskom području ta je tema slabije istražena, no izlaskom knjige *U modi. Kultura odijevanja porečkih plemenitih građana (1650. – 1720.)* Elene Uljančić naziru se promjene i bitan napredak na tom području. Knjiga je izdana 2019. suradnjom izdavačke kuće Srednja Europa i Zavičajnoga muzeja Poreštine. Na 280 stranica kroz 18 poglavlja te mnoštvo manjih tema kojima poglavlja obiluju djelo se bavi kulturom odijevanja porečkih plemenitih građana od sredine 17. stoljeća pa sve do dvadesetih godina 18. stoljeća. Osim toga, djelo je obogaćeno brojnim tablicama i

prilozima s usporedbom cijena tkanina, dekorativnih predmeta i drugoga te popisima uglednih porečkih građana, podestata, obrtnika i ostalih zanimljivosti po razdobljima, čime je priča o kulturi odijevanja porečkih plemenitih građana dodatno uklopljena u kontekst procesa i zbivanja u porečkoj komuni i okolici u razmatranom razdoblju.

Nakon „Sadržaja“ (5-8) i zahvale suradnicima (9) slijedi „Uvod“ (11-21), kojime autorica ukratko predstavlja svoje istraživanje kulture odijevanja porečkih plemenitih građana te mletačkih plemića (načelnika) u kontekstu porečke svakodnevice od sredine 17. do 20-ih godina 18. stoljeća, i to kroz prizmu gospodarskih, političkih i socijalnih čimbenika. Namjera autorice je bila, kako sama navodi, prikazati povezanost društvene pripadnosti i primjerena načina odijevanja, uključujući i individualnu slobodu pojedinca. Uvid je to u različite elemente materijalne kulture porečkih plemenitih građana uklopljene u kontekst različitih trendova, ukusa i ciklusa promjena u Poreču kao području mletačkoga geografskog i kulturnog kruga u razdoblju kada se grad polako oporavlja od teških okolnosti koje su zadesile istarsko područje. Valja pripomenuti da djelo ne sadrži poglavlja koja se dotiču kulture odijevanja nižih slojeva, a glavni razlog leži u nedostatku i površnosti arhivskih podataka, što je svakako rezultat nemogućnosti nižih slojeva da si priušte sastavljanje inventara, koji pak predstavljaju jedan od glavnih izvora pri istraživanju ove teme jer obiluju podacima o odjevnim i dekorativnim predmetima. Budući da su radovi koji se bave kulturom odijevanja na hrvatskom, odnosno istarskom tlu izrazito rijetki, autorica napominje da kulturu odijevanja porečkih plemenitih građana nije bilo moguće u potpunosti sagledati u okviru istarske ili nacionalne historiografije. Pitanje titulacije plemića pripadnika Vijeća porečke komune još je jedno od gorućih pitanja kojima se autorica nastoji pozabaviti u uvodnome poglavlju nudeći tako čitatelju predodžbu njihova statusa.

Drugo poglavlje, „Knjige protokola porečkih bilježnika – jedinstveni izvori za izučavanje kulture odijevanja“ (23-33), bavi se bogatim knjigama porečkih bilježnika, točnije posmrtnim i miraznim inventarima te oporukama i ugovorima koje one sadrže, a koji su ujedno i glavni izvor pri istraživanju kulture odijevanja na porečkome području. Autorica ukratko predstavlja fond porečkih bilježnika te napominje da se radi o jednom od najsačuvanijih notarskih fondova na istarskome području. Inventari (imovnici) donose stanje imovine pojedinca, pri čemu se vrlo precizno navode informacije o popisanim

predmetima kao što su vrsta, materijal i boja predmeta. Radi se o dvije vrste inventara: posmrtnim inventarima, pri čemu se najčešće popisuju predmeti starije populacije, te miraznim inventarima, koji pružaju vrlo zanimljiv uvid u ženski svijet, ponajprije mladih žena pred udaju. Autorica nailazi na veoma bogate inventare, pri čemu se svakako najviše ističe inventar imućnoga doseljenika Luche Lossina, koji se iz Paštovića u današnjoj Crnoj Gori doselio u Poreč. Oporuke predstavljaju još jednu vrstu izvora koji donose bogate informacije o kulturi odijevanja na porečkome području. Izvori su to koji bilježe „posljednje trenutke“ pa uz informacije o materijalnoj kulturi donose i naznake emocionalnoga stanja pojedinca.

„Razvojne društveno-gospodarske značajke Poreča (1650. – 1720.)“ (35–52) poglavlje je u kojem se autorica osvrće na društvene, gospodarske i demografske procese u Poreču u promatranom razdoblju. Napominje kako ne postoji cjelovit pregled društveno-gospodarskih kretanja samo za porečko područje, stoga se referira na istarske povjesničare (Miroslav Bertoša, Egidio Ivetic) koji su se u svojim istraživanjima doticali Poreča, kombinirajući njihove rezultate sa svojim saznanjima o svakodnevicu do kojih je došla istražujući knjige protokola porečkih bilježnika. „Urbana slika i društveno-gospodarske okolnosti“ potpoglavlje je u kojem se donosi kratak osvrt na Poreč od antike pa sve do 18. stoljeća. Kolonizacija Poreča i njegove okolice također je jedna od tema u poglavlju o razvojnim značajkama, a odnosi se na već poznata mletačka nastojanja u naseljavanju opustjeloga istarskoga, u ovom slučaju porečkoga područja, kako bi se pridonijelo gospodarskom i demografskom oporavku. Slijedi pregled procesa koji su utjecali na gospodarski i demografski uspon Poreča, pri čemu je naglasak na prevladavajućim gospodarskim granama u gradu i okolici (ribarstvo, trgovina, obrti i, u manjoj mjeri, poljoprivreda) te na imigraciji koja je rezultirala porastom broja stanovnika za više od šest puta s obzirom na prijašnje, krizno razdoblje.

Četvrto poglavlje knjige, „Porečko »plemstvo« – javno i privatno“ (53–67), donosi analizu utjecaja plemenitih građana na politički, kulturni i gospodarski razvoj grada, posebno se osvrćući na otvaranje porečkoga gradskoga vijeća novim, neplemenitim rodovima (*famiglie plebee*), odnosno tzv. agregaciju aspiranata s raznih područja, među kojima se najviše ističu Grci, točnije obitelji s Cipra, Krfa i Krete (*Candiotti*).

„Kultura odijevanja“ (69–97) poglavlje je koje uvodi čitatelja u središnji dio knjige i sadrži iscrpnu analizu i usporedbu kulture odijevanja i fenomena

mode na porečkom području povezujući ih s europskim kretanjima, a posebice s utjecajima raznih područja kojima je upravljala Mletačka Republika na Poreč kao dio mletačkoga kulturnoga kruga. Kroz poglavlje se postavljaju brojna pitanja, a ističu se ona koja se tiču nabave sirovina, količine i cijene tkanina, gotovih odjevnih i dekorativnih predmeta te krojačke djelatnosti. Moda ili znanje o načinu odijevanja i izgledu svoje pravo značenje u današnjem smislu riječi dobiva u 17. stoljeću, a sam izraz *autorica* u nekoliko navrata pronalazi i u porečkim notarskim knjigama. Nakon Tridesetogodišnjega rata dolazi do bitnih promjena odjevnih trendova u Europi, a očituju se u slabljenju strogoga, „protureformacijskoga“ i prikrivanju sklonoga španjolskog načina odijevanja, pri čemu u prvi plan stupaju nizozemski, engleski te prvenstveno francuski stil odijevanja. Pod utjecajem baroka potonji se stilovi odijevanja odlikuju lakšim i mekšim oblicima te asimetričnošću odjevnih i dekorativnih predmeta svijetlih i hladnih boja te raznim dodacima poput čipke, vrpce i cvjetnih uzoraka. Promjena se naslućuje i u samom poimanju odjeće, pri čemu od predmeta čija je glavna namjena zaštita tijela, odjeća sada postaje sredstvo izražavanja osobnosti i intime, odnosno prirodnosti i senzualnosti u žena te muževnosti u muškaraca. Venecija, pa tako i Poreč, također slijede nove trendove u odijevanju. O odijevanju *alla francese* svjedoče i poneki odjevni predmeti popisani u porečkim notarskim knjigama, a najbolji primjer predstavlja tzv. *mantò*, raskošna trodijelna haljina krojena po francuskoj modi 17. stoljeća. U notarskim su knjigama svakako zanimljivi i navodi boja, pri čemu se za njihovo dočaravanje često iznose usporedbe iz prirode (*color di fogo, verde mar, color di miel*). Boja može biti pokazatelj utjecaja i zakona pristiglih iz Venecije (Zakon o suzbijanju iskazivanja raskoši iz 1707.) pa tako i u slučaju porečkih plemenitih građana prevladava crna kao boja imućnih građana i službenika. Prema autoričinu istraživanju, u inventarima prevladava rabljena odjeća (70 %), dok je nova odjeća (30 %) u manjini, a najčešće je se pronalazi u miraznim inventarima.

Poglavlje „Zanati, radionice i dućani“ (89–97) govori o proizvodnji, nabavi i prodaji tkanina te ostalih materijala i predmeta vezanih za kulturu odijevanja u Poreču u promatranom razdoblju, koje se pak poklapa s doseljavanjem brojnih obrtnika iz Karnije i Furlanije. Autorica zaključke donosi analizom inventara dućana mješovite robe koji donosi brojne informacije o vrstama materijala i cijeni artikala, no s obzirom na to da uz inventar nedostaje bilježnica s prihodima i rashodima, rekonstrukcija potrebe i potrošnje vrsta tka-

nina nije moguća. Posebna se pozornost pridaje obitelji karnijskih tkalaca De Colle i njihovoj tkalačkoj radionici u Višnjanu.

U poglavlju „Tekstil“ (99-125) analiziraju se osnovne i najčešće vrste tekstila s obzirom na njihovu zastupljenost u izvorima, proizvodnju, nabavu i oblik u kojemu se nalazi (sirovina ili gotovi odjevni predmet) te njegova namjena i uporaba. To su redom razne vrste vunenoga tekstila (*griso*, raša, *cadise*, *droghetto*, *durante di Flandria...*), lanenoga platna (indijsko laneno platno, *cambrada*, karnijsko laneno platno, reimsko platno, venecijanski lan, *lin meneghin...*), domaće i uvezeno konopljino platno (*canevo*), pamuk (*bombasso*, turski pamuk, *fioretto*, parhet, *sessà*, trliš...) te razne vrste svile i svilene tkanine (*seda*, *bavella*, *bellacosa*, damast, samt, saten, svileni brokat, *celand...*). Donosi se i pregled mjernih jedinica za tekstil ovisno o vrsti: lakat (*brazzo*) za razne vrste tekstila, unce za vunu i dlan za čipku.

Poglavlje „Pozamanterija, koža i krzno“ (127-136) donosi pregled ostalih dekorativnih elemenata ili dodataka odjeći. Posebno se ističe čipka koja je, prema svjedočanstvima koje donose inventari, masovno rabljena u izradi odjeće, a posebno u izradi donjega rublja i rubenine. Čipka se izrađivala od lanenoga konca i to šivanjem „na iglu“ i „na batiće“, a kao najpoznatije vrste navode se flandrijska čipka te čipka nastala na otocima Mletačke lagune. Osim čipke, poglavlje je posvećeno vezu – tipično ženskim kućnim rukotvorinama, raznim ukrasnim trakama i resicama, dugmadi i dr. Koža i krzno nešto su rjeđe zastupljeni u izvorima, a vrste koje se rabe u izradi odjeće i ostalih modnih dodataka u razmjeru su s dostupnosti životinja od kojih se proizvode. Prevladavaju goveđa, kozja te jazavčja koža, dok se druge vrste nabavljaju izvana. Krzno se u izvorima pojavljuje još rjeđe od kože, a ističu se medvjede i janjeće krzno, kao i ono pomalo egzotično, poput, primjerice, krzna crne lisice i hermelina.

Sljedeća dva poglavlja, „Kultura odijevanja žena“ (137-158) i „Kultura odijevanja muškaraca i djece“ (159-171), analizom odjevnih predmeta pronađenih u izvorima pružaju predodžbu kulture odijevanja žena, muškaraca i djece. Valja spomenuti običaj prenošenja vještine izrade odjeće „s koljena na koljeno“ u kućanstvima, pri čemu se ističe primjer djevojaka koje si same izrađuju odjeću koju će unijeti u svoj novi dom pri udaji. Lijep opis načina i kulture odijevanja žena donosi Giacomo Filippo Tomasini te napominje da se žene u Vodnjanu, Balama i na Puljštini odijevaju „poput redovnica“, što se pak kosi s autoričnim istraživanjem Poreštine. Plemenite Porečanke u svojem su

stilu odijevanja i ukrašavanja na neki način uskladile istok i zapad. Najčešći odjevni predmeti u žena su redom pelerina (*tabarin*), raskošna gornja haljina (*mantò*) s korzetom (*corzetto*, *brazzarolo*) i prsnicom (*pettorina*), zatim podsu-knja (*sottana*), haljina (*vesta*, *vestura*), kućna haljina (*vestito da camera*), vjenčanica (*abito novizial*), sukinja (*carpetta*, *cotolo*), rukavi (*maneghe*), pregače (*traverse*) te razne marame, rupci, koprene i dr. Ženska odjeća čini većinu u inventarima po broju popisanih predmeta u odnosu na mušku pa su zaključci vezani za žensku kulturu odijevanja nešto precizniji. Utjecaj engleske i francuske mode na Veneciju krajem 17. i početkom 18. stoljeća imao je odjeka i na kulturu odijevanja Porečana pa se u porečkim notarskim knjigama pronalazi muška odjeća po uzoru na vojne odore, usmjerena k izražavanju autoriteta. Kako nalažu izvori, tipični muški odjevni predmeti su razne vrste plaštava (*tabaro*, *ferariol*), ogrtači i jakne (*giupone*, *veladà*), košulje, prsluci i hlače (*bragoni*, *braghese*). Dječja je odjeća najrjeđa u izvorima, a po svemu sudeći, nalikovala je odjeći koju su nosili odrasli.

„Rublje i higijenske navike“ (173-189) poglavlje je koje se bavi intimnim te stolnim i posteljnim rubljem (*biancarìa*), ali i sviješću o higijeni i održavanju čistoće na razne načine (kupanje, presvlačenje). Važno je napomenuti kako pojam čistoće tada nije proizlazio iz potrebe za održavanjem zdravlja već je bio vezan za dobar odgoj pa u održavanju higijene i urednosti prednjače viši slojevi koji su si mogli priuštiti određen broj komada intimnoga rublja za presvlačenje. Osnovni predmeti intimnoga rublja koji se pronalaze u izvorima su razne vrste muških, ženskih i dječjih košulja, noćnih kapica, gaćice i čarape. Osim intimnoga rublja, određeni je broj tema posvećen posteljnomo i stolnom rublju, tkaninama namijenjenim za dekoraciju prostora (draperije, sagovi, zastori) te spavaćoj sobi kao intimnome prostoru i mjestu održavanja tjelesne i mentalne higijene.

U posljednjim trima poglavljima analizira se obuća i obućarska djelatnost (191-194), galanterija i modni detalji (195-200) te nakit (201-213), s posebnim naglaskom na ženski nakit te razne dragocjenosti koje su posjedovali muškarci.

U „Zaključku“ (215-218) autorica nastoji na jednome mjestu obuhvatiti saznanja o kulturi odijevanja do kojih je došla istražujući porečke bilježničke knjige. Po svemu sudeći, kultura odijevanja i njezino iskazivanje usko su povezani s općim gospodarskim, demografskim i političkim stanjem određene sredine pa ni Poreč nije iznimka. Skupa odjeća, tkanina i dekorativni

predmeti koje su posjedovali porečki uglednici na neki način donose čitatelju uvid u svijet elitnoga društva što, prema riječima autorice, iskače iz okvira dosadašnjih razmatranja istarskoga područja kroz prizmu siromaštva, gladi i kriznih razdoblja. Analiza raznih obrta (obučari, krojači...) i inventara dućana mješovitom robom donosi naznake o postojanju svojevrsnoga srednjeg sloja. Na samome kraju autorica poziva i potiče na daljnja istraživanja.

Slijede „Izvori“ (219–221), „Literatura“ (223–233), „Prilozi“ (235–279) i bilješke iz priloga te bilješka o autorici (280).

Odijevanje čini jednu od osnovnih ljudskih potreba, no od najranijega doba ono postaje sredstvo odražavanja kulture, a i način na koji se odražava društveni status, zrcali moć i ugled plemenitih građana, kao i neimaština siromašnijih slojeva. Knjiga Elene Uljančić pokazuje upravo važnost odjeće kao sredstva komunikacije s okolinom izražavanjem vlastite individualnosti, kulture, osobnosti te statusa. Knjiga predstavlja novinu u istarskoj, time i hrvatskoj historiografiji jer nudi vrlo iscrpnu analizu kulture odijevanja uglednih građana Poreča i njegove okolice, vješto kombiniranu s postojećim saznanjima o gospodarskom, demografskom i političkom stanju u promatranome razdoblju, dajući tako značajan temelj i poticaj za daljnja istraživanja.

Gabriela Braić

Monika Zuprić, *Nevidljivi žig. Nezakonita djeca Tara, Vabriga i Frate u 18. i 19. stoljeću*, Zagreb: Srednja Europa, 2019., 188 str.

Godine 2019. svjetlo dana ugledala je knjiga *Nevidljivi žig. Nezakonita djeca Tara, Vabriga i Frate u 18. i 19. stoljeću* mlade istarske povjesničarke Monike Zuprić. Nastala je na temelju autoričina diplomskoga rada istoga naslova, obranjenoga 2018. na Odsjeku za povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli. Kako i sam naslov sugerira, djelo se bavi izvanbračnom, odnosno nezakonitom djecom u tri istarska mjesta na Poreštini (Tar, Vabriga i Frata) u 18. i 19. stoljeću, većinom kroz upise u matične knjige krštenih, ali konzultirajući i ostale izvore, poput knjige stanja duša te matičnih knjiga umrlih i vjenčanih. U demografsku sliku ta tri susjedna mjesta autorica uklapa priču o nezakonitoj djeci, proučavajući njihov udio u ukupnome broju krštenih za pojedino mjesto, godišnju, mjesečnu i sezon-